

Trossamfundens respons på hot och hat - digitala eller lokala begränsningar?

Sara Fransson, Linnea Lundgren

Sara Fransson, Fil. Dr. i statsvetenskap, Svenska kyrkans enhet för forskning och analys.

E-post: Sara.fransson@svenskakyrkan.se. <https://orcid.org/0000-0003-2123-6672>

Linnea Lundgren, Fil. Dr. i religionsvetenskap, Institutionen för civilsamhälle och religion,

Marie Cederschiölds högskola. E-post: linnea.lundgren@mchs.se.

<https://orcid.org/0000-0002-5184-3767>

DOI: <https://doi.org/10.62607/smt.v102i3.59399>

Hot, hat och kränkningar mot civilsamhällets organisationer utgör en växande utmaning mot demokratin. Denna artikel undersöker vilka faktorer som påverkar svenska trossamfunds beslut att begränsa sin digitala närvaro på sociala medier respektive i sin fysiska, lokala församlingsverksamhet. Genom enkätdata och fokusgruppsintervjuer från våren 2024 analyseras församlingar inom Svenska kyrkan samt frikyrkliga och muslimska samfund. Resultaten visar att begränsningar i det digitala rummet är vanligare än i det lokala. Muslimska församlingar avstår dock i högre utsträckning från aktiviteter i båda arenorna jämfört med Svenska kyrkan och frikyrkorna. Studien visar att hot och hat inte bara skapar direkta effekter på församlingarnas verksamhet, utan också leder till subtila anpassningsstrategier som riskerar att påverka trossamfundens demokratiska deltagande.

Threats, hate, and harassment targeting civil society organizations constitute an increasing challenge to democracy, particularly amid growing digitalization. This article explores factors shaping Swedish faith communities' decisions to restrict their presence on social media and in local congregational activities. Based on survey data and focus group interviews from spring 2024, the study examines congregations within the Church of Sweden, Free churches, and Muslim communities. Findings indicate that restrictions in the digital sphere are more prevalent than locally across all denominations. Muslim congregations, however, more frequently refrain from activities in both arenas compared to the Church of Sweden and Free churches. For Muslim communities, restrictions stem from past violence and ongoing threats, whereas other denominations primarily limit activities as direct reactions to threats in each arena. The study demonstrates that threats and hate create both direct effects and indirect adaptation strategies, risking broader impacts on faith communities' democratic participation.

Civilsamhällets digitala och lokala begränsningar i demokratin

Hat, hot och kränkningar mot civilsamhällets organisationer och dess ledare utgör en växande utmaning mot demokratin (SOU 2022:28; MUCF 2023; MUCF 2021; Scaramuzzino & Scaramuzzino 2021; Löfgren Nilsson 2015). Denna utveckling har särskilt kopplats samman med digitaliseringens framväxt och den utbredda användningen av sociala medier (Scaramuzzino & Scaramuzzino 2021; Johansson & Scaramuzzino 2023). Även om civilsamhället rymmer aktörer som kan utmana demokratiska värden, utgör det i grunden en central del av demokratin genom att främja delaktighet, representation och samhällsengagemang (SOU 2016:13; SOU 2018:18; Putnam 1995; Verba et al 1995). När civilsamhällets organisationer drar sig tillbaka från offentligheten som svar på hot, påverkas därmed inte bara de enskilda organisationerna utan även det demokratiska systemets funktion.

Även om civilsamhällets demokratiska bidrag varierar beroende på organisationstyp och samhällskontext (Foley & Edwards 2001), har forskare och offentliga aktörer identifierat ett flertal roller och funktioner som civilsamhällets organisationer anses fylla för en fungerande demokrati (Putnam 2000; Keane 1988; Regeringen 2009). En central funktion handlar om att agera som en oberoende kritisk röst genom att påverka och forma den allmänna opinionen (Foley & Edwards 1996). En annan viktig roll som tidigare svenska regeringar har lyft fram, handlar om civilsamhällets roll som demokratiskola och arena för träning i demokrati genom att fostra medlemmar i demokratiskt strukturerade organisationer och bidra till ökad respekt för olika åsikter (SOU 2016:13; SOU 2018:18 jmf Verba et al 1995). Tidigare regeringar har också lyft fram hur lokalt civilsamhällesengagemang skapar en kedjereaktion som ger aggregerade fördelar i samhället både på individ- och gruppnivå (SOU 2016:13; SOU 2018:18). Även statsvetaren Robert Putnam lyfter fram den gemenskapsfunktion som civilsamhället kan ha och det sociala kapital det kan generera både för individer och samhälle (Putnam 2000). När civilsamhället drar sig tillbaka från den offentliga debatten eller på annat sätt minskar sin synlighet i det offentliga rummet för att undvika hot, riskerar detta i förlängningen bli ett fenomen som hotar mångfalden och vitaliteten av röster i den svenska demokratin.

Av Sveriges civilsamhällsorganisationer befinner sig trossamfunden i en särskilt utsatt position. Religion lyfts fram som ett ämne som i sig självt framkallar mer hot och hat än andra ämnen, inte minst när det sammankopplas med frågor om etnicitet, flyktingar och HBTQ (Scaramuzzino & Scaramuzzino 2021; Löfgren Nilsson 2015; Lundgren & Fransson 2025). Studier har också visat att större händelser, konflikter och mediebevakning kan leda till en ökad fientlighet mot religiösa grupper (Disha et al 2011). Tidigare studier har också

visat att trossamfund från flera religiösa traditioner i Sverige upplever att deras säkerhetssituationen försämrats efter den 7 oktober 2023 när konflikten mellan Hamas och Israel eskalerade, liksom i samband med koranbränningarna (Lundgren & Fransson 2025, s. 68–72). Samtidigt sker också en ökning av hot kopplat till samfundens omfattande diakonala verksamhet. Det är inte i direkt mening kopplat till värdekonflikter, men kan ge konsekvenser för vilken församlingsverksamhet som bedrivs (Fransson & Lundgren 2025; Lundgren & Fransson 2025, s. 52).

Hot, hat och våld är breda begrepp som kan få omedelbara konsekvenser för församlingarnas verksamhet, men också indirekta effekter som är svårare att sätta i relation till direkta våldsaktioner (Nixon 2011; O’Lear 2021). För att förstå hur sådana handlingar begränsar trossamfundens verksamhet är det centralt att analysera begreppen som uttryck för olika former av kontroll. Forskaren Gabriella Scaramuzzino (2023) identifierar tre sådana former beträffande hot mot civilsamhället. Kontrollformerna fungerar som mekanismer genom vilka hot och hat begränsar civilsamhällets handlingsutrymme. *Politisk kontroll* innebär att vissa sakpolitiska ämnen undviks av organisationerna för att förhindra negativa reaktioner. *Personlig kontroll* handlar om att specifika individer eller funktioner inom organisationen tystas eller drar sig tillbaka från offentligheten, medan *rumslig kontroll* omfattar var och hur organisationens verksamhet bedrivs (Scaramuzzino 2023). Den rumsliga kontrollen står i fokus för denna artikel eftersom den direkt påverkar trossamfundens närvaro och synlighet i det offentliga rummet. När församlingar upplever hot eller hat kan detta resultera i att de drar sig tillbaka från vissa fysiska eller digitala arenor, ändrar var aktiviteter sker eller begränsar sin offentliga kommunikation.

Tidigare forskning har identifierat att civilsamhällets rumsliga kontroll hanteras på olika sätt beroende på om de verkar på digitala eller fysiska arenor. Digital rumslig kontroll karaktäriseras av en synlighet- och sårbarhetsparadox där ökad räckvidd medför ökad exponering för anonyma hot. Fysisk rumslig kontroll i exempelvis byggnader kan på annat sätt kontrolleras och vara tryggare platser (Scaramuzzino 2023).

Trots denna förståelse av rumsliga skillnader, saknas empirisk kunskap om vad som inverkar på trossamfundens val att begränsa sin digitala närvaro på sociala medier respektive i den fysiska, lokala församlingsverksamheten. Det saknas också kunskap kring om dessa faktorer och strategier skiljer sig mellan olika trossamfund. Den här artikeln syftar till att minska denna kunskapslucka. Artikeln bidrar därigenom till förståelsen av hur trossamfundens begränsningar kan få konsekvenser för deras roll i demokratin. Medan minskad närvaro på den digitala arenan primärt antas påverka deras kritiska, röstbärande funktion och förmåga att delta i opinionsbildning, innebär begränsningar i den lokala

församlingsverksamheten på ett tydligare sätt ett undergrävande av deras roll som skola i demokrati.

Genom att besvara följande frågeställningar uppnås studiens syfte:

- Vad inverkar på Svenska kyrkan, frikyrkoförsamlingar och muslimska församlingars val att avstå från att uttala sig i sociala medier baserat på rädslan för att motta hot eller hat i detta digitala rum?
- Vad inverkar på Svenska kyrkan, frikyrkoförsamlingar och muslimska församlingars val att avstå från lokal församlingsverksamhet baserat på rädslan för att motta hot eller hat i detta lokala rum?

Metod och material

Artikeln bygger på en omfattande undersökning som genomfördes våren 2024 på uppdrag av Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). Syftet var att kartlägga församlingars utsatthet för hot, hat och andra säkerhetsrisker. Studien kombinerar två metoder för att få en heltäckande bild av församlingarnas situation: en enkätundersökning skickad till alla religiösa församlingar i hela Sverige, samt fördjupande fokusgruppsintervjuer med församlingsföreträdare för att få en ökad förståelse av enkätresultaten. Citaten från intervjuerna har tidigare publicerats i rapporten *Hot och risker i trossamfund: en nationell kartläggning av lokala församlingars utsatthet och sårbarhet för brott och andra risker*, men inte de statistiska resultaten (Lundgren & Fransson 2025).

Den här artikeln fokuserar på tre trossamfund som alla hade tillräckligt många svarande för att möjliggöra fördjupade analyser; Svenska kyrkan (N=298, svarsfrekvens 52,1 %), frikyrkliga församlingar¹ (N=609, svarsfrekvens 43,4 %) och muslimska församlingar (N=89, svarsfrekvens 39,1 %). En person i ledande ställning har besvarat enkäten för varje församling (ex. kyrkoherde, församlingsföreståndare, imam eller ordförande).

Valet av trossamfund i artikeln är strategisk. Svenska kyrkan representerar det historiska majoritetssamfundet med hög grad av professionalisering (Fransson, Bromander & von Essen 2021). Frikyrkliga församlingar utgör en historiskt etablerad religiös minoritet med många mindre, lokala församlingar, medan muslimska församlingar representerar en nyare religiös minoritet i Sverige (Lundgren & Fransson 2025). Denna variation ökar förståelsen för hur olika samhällspositioner och sårbarheter inverkar på trossamfundens hantering av hot och närvaro på de två olika arenorna.

1. Med "frikyrkliga församlingar" avses i artikeln församlingar tillhörande Evangeliska frikyrkan (EFK), Ekumeniakyrkan, Pingst Sverige och Svenska Alliansmissionen (SAM) samt 46 övriga församlingar som inte är anslutna till något av de fyra nämnda samfundet.

För att undersöka skillnaden mellan digitala och lokala begränsningar används två oberoende variabler: digital begränsning (avstått från inlägg på sociala medier) och lokala begränsningar (avstått från aktiviteter i fysiska lokaler) under de senaste 12 månaderna på grund av rädsla för hot eller hat. För att undersöka samband med tidigare erfarenheter har församlingarna angett om de upplevt hot, hat eller våld via sociala medier alternativt i det lokala församlingslivet under det senaste året. Därtill används attitydfrågor om församlingarnas uppfattning av hotbilden mot deras religion respektive specifika församling. Förståelsen av vad som anses vara hot och hat har inte beskrivits närmare av respondenterna utan fokus är på församlingens subjektiva upplevelse. Detta innebär att både faktiska hot och upplevd hotfullhet som också framförs som legitim politisk kritik så som politiska förslag eller politikers uttalanden i media, kan vara inkluderade i församlingarnas förståelse av vad som är hot eller hat.

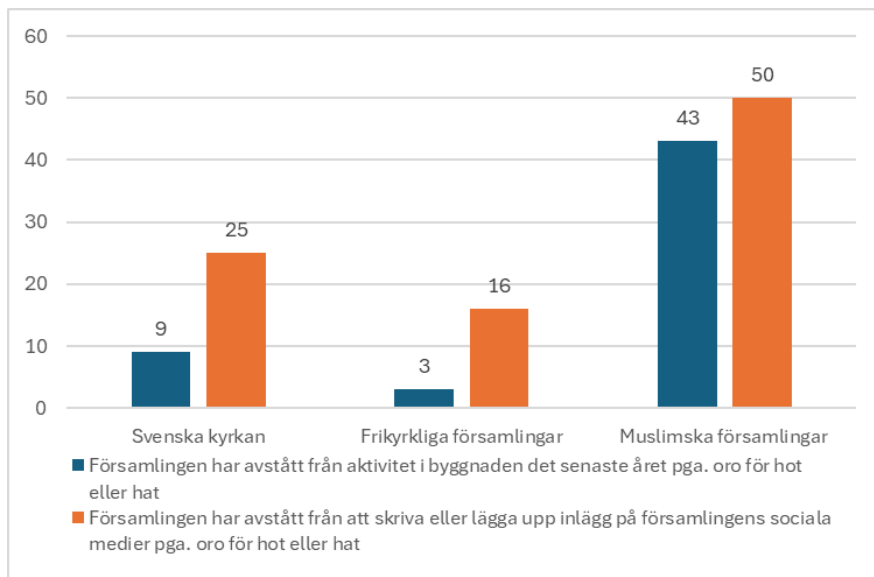
Rumsliga skillnader i församlingarnas begränsningar

En deskriptiv analys visar att en minoritet av församlingarna har avstått från aktiviteter det senaste året på grund av oron för hot eller hat. Dock har denna oro kommit att bli mer vanligt förekommande bland församlingar under de senaste åren. Våldsincidenter inom exempelvis Svenska kyrkan har ökat under de senaste fem åren och församlingarna generellt upplever idag en mer närvarande oro över församlingens säkerhet än tidigare (Fransson & Lundgren 2025; Lundgren & Fransson 2025, s. 56). Figur 1 visar i linje med den tidigare forskningen att begränsningar i sociala medier är mer vanligt förekommande än att avstå från konkreta aktiviteter i det lokala rummet oavsett församlingstyp. I det digitala rummet är det exempelvis hälften av de muslimska församlingarna i undersökningen som avstått från inlägg på sociala medier jämfört med var fjärde församling i Svenska kyrkan och drygt var sjunde frikyrkoförsamling. Mönstret i figuren indikerar att den digitala sårbarhetsparadoxen verkar oberoende av religion då det är en lägre andel som anger att de begränsat sig inom den lokala verksamheten. Den lättillgängliga, men svårkontrollerade, digitala miljön skapar större incitament för att avstå från den röstbärande rollen jämfört med den fysiska församlingsmiljön där större kontroll över deltagare och sammanhang kan medföra en upplevd ökad trygghet i verksamheten. Samtidigt visar figuren också hur muslimska församlingar i högre utsträckning väljer att avstå från aktiviteter generellt oavsett i vilket rum aktiviteterna sker.

Församlingarnas begränsningar i det digitala rummet

För att på ett tydligare sätt förstå hur likheterna, men också skillnaderna i att avstå från aktiviteter kan förstås, används logistiska regressionsanalyser som visar

Figur 1: Församlingarna har avstått från minst en aktivitet i det digitala respektive lokala rummet under de senaste 12 månaderna (procent).

Kommentar: I analyserna ingår enbart församlingar som angett att de har minst ett konto på sociala medier samt har lokal verksamhet. Samtliga skillnader mellan och inom de tre trossamfundet är kontrollerade med chi2-test, $p < 0.05$.

på hur olika mekanismer driver begränsningarna i de olika rummen. Positiva koefficienter visar på en ökad sannolikhet för begränsningar i respektive rum, medan negativa koefficienter visar på minskad sannolikhet.

För Svenska kyrkan tyder resultaten på att det primärt är tidigare erfarenheter av hot och hat på just sociala medier som förklarar avståendet i digitala rum. Det framgår av tabell 1 där det finns ett samband mellan att ha utsatts för ett hot eller påhopp under det senaste året och att samtidigt ha avstått från att lägga upp ett inlägg på församlingens sociala medier. Resultatet indikerar således en direkt koppling mellan negativa erfarenheter av hot i detta rum och att avstå från inlägg på församlingens sociala medier. Det mest tydliga, konkreta exemplet från fokusgruppsintervjuer är hur avståendet är "... en följd av ett hårdare debattklimat också i sociala medier men även allmänt. Vi har ju företrädare för Svenska kyrkan som slutat twittra, som Antje Jackelén, på grund av det." (Företrädare Svenska kyrkan, Lundgren & Fransson 2025, s. 75)

Frikyrkoförsamlingarnas avstående i sociala medier förklaras av en kombination av två faktorer utifrån resultatet i tabell 1. Både tidigare erfarenheter av hot och hat på församlingens sociala medier i likhet med Svenska kyrkan, men även

upplevelsen av en generell hotbild mot den kristna religionen som hör ihop med valet att avstå från att publicera inlägg.

Utifrån det kvalitativa materialet är denna begränsning selektiv och kopplat till specifika sakfrågor som respondenterna ser medför ökad risk för hot. Precis som i den tidigare forskningen, lyfter de frikyrkliga församlingarna fram att inlägg kopplat till exempelvis HBTQ prioriteras bort, men också att utrymmet att tala om andra religioner minskar (Scaramuzzino & Scaramuzzino 2021; Löfgren Nilsson 2015, Lundgren & Fransson 2025, s.75–76). Detta innebär en försiktighet från församlingarnas sida där de överväger hur ställningstaganden kan påverka säkerhetsläget. Som en representant från en frikyrka uttrycker det: ”vårt stöd till det judiska folket är en sak som gör att man tänker sig för hur man talar och skriver på sociala medier och hur våra Youtubegudstjänster produceras” (Företrädare frikyrklig församling, Lundgren & Fransson 2025, s. 75). Citatet visar hur församlingar i sin förståelse av hot, navigerar i ett för dem komplext landskap där det finns oro kring att öppet dela uttalanden som de tror kan leda till ökad hotbild. Därmed avstår inte församlingarna enbart explicit från aktiviteter. De väljer också att i mer subtil form omformulera eller tona ner budskap som de tror kan komma att leda till oönskad uppmärksamhet i det digitala rummet.

De muslimska församlingarna kännetecknas av en mer genomgripande strategi att undvika uppmärksamhet i det digitala jämfört med de kristna församlingarna. De muslimska församlingarnas begränsningar från sociala medier syftar utifrån tolkningen av resultaten i tabell 1, också till att skydda den lokala församlingskontexten från oönskad exponering. Det görs då de upplever att det finns en mer konkret hotbild mot själva församlingen; inte religionen som sådan så som bland frikyrkorna. Som en muslimsk företrädare förklarar det så har de ”...slutat annonsera om församlingsverksamhet via sociala medier då det riskerar att det kommer folk som vill oss illa. Vi får hitta nya vägar för att informera om när våra verksamheter är, för de som vill komma” (Muslimsk företrädare, Lundgren & Fransson 2025, s. 75)

Det bör noteras att regressionsmodellernas förklaringskraft varierar mellan församlingarna. För muslimska församlingar förklara modellen cirka hälften av variationen till varför de avstår från att uttala sig (Pseudo R² = 0.508), vilket tolkas som att modellen har en god förklaringskraft och att de identifierade faktorerna väl fångar vad som driver dessa församlingars begränsningar i det digitala rummet. För Svenska kyrkan och frikyrkliga församlingar är värdena lägre (0.107 respektive 0.137), vilket tyder på att modellen fångar en mindre del av vad som påverkar deras digitala begränsningar. Det innebär att andra faktorer som inte undersöks i den här artikeln har större betydelse för de kristna församlingarnas agerande i det digitala. En sådan faktor är huruvida församlingarna återfinns i stads- eller landsmiljöer (jmf Lundgren & Fransson 2025, s. 62–66;

Tabell 1: Församlingen har avstått från att skriva eller lägga upp minst ett inlägg på församlingens sociala mediekonton på grund av oro för hot och hat under de senaste 12 månaderna (logistisk regression)

	Svenska kyrkan	Frikyrkliga församlingar	Muslimska församlingar
Det finns en allmän hotbild mot just min församling	0.303 (0.196)	0.250 (0.208)	0.463** (0.286)
Det finns en allmän hotbild i Sverige mot den religiösa grupp jag tillhör	0.156 (0.145)	0.279** (0.126)	0.098 (0.256)
Församlingen har utsatts för minst ett våldsbrott under de senaste 12 månaderna, ej på sociala medier	0.647 (0.612)	0.467 (0.436)	0.801 (1.074)
Församlingen har utsatts för hot eller påhopp på sociala medier under de senaste 12 månaderna	0.834** (0.484)	1.210*** (0.381)	2.910*** (1.006)
Intercept	-2.780 (0.493)	-3.208 (0.344)	-3.322 (1.180)
Pseudo R ²	0.107	0.137	0.508
N	298	609	89

Tabellkommentar: Frågorna om hotbild är kodade 1 (instämmer inte alls) - 5 (instämmer helt). Frågorna om utsatthet är dikotoma 0 (nej) och 1 (ja). Kommentar: I analyserna ingår enbart församlingar som angett att de har sociala mediekonton samt att de har lokal verksamhet. Robusta standardfel inom parentes. Sign. ***p<0.01 ** p<0.05.

Fransson, Gelfgren & Jonsson 2021, s. 44–48). Trots detta visar sambanden även inom de kristna församlingarna på viktiga mönster för hur tidigare erfarenheter och hotbilder påverkar församlingarnas agerande.

Församlingarnas begränsningar i det lokala rummet

Beträffande begränsningar i den lokala, fysiska församlingsverksamheten som undersöks i tabell 2, uppvisas andra mönster än i det digitala rummet. För de kristna församlingarna begränsas verksamheten när det upplevs finnas en konkret hotbild mot just församlingen, snarare än tidigare våldserfarenheter i det lokala rummet. Detta indikerar att det krävs en mer närliggande hotupplevelse för att påverka den fysiska verksamheten jämfört med på den digitala arenan. Ågerandet i det lokala har således mer gemensamt med de strategier som muslimska församlingar använder även i det digitala. Av fokusgrupperna med representanter från Svenska kyrkan och frikyrkorna framgår att den typen av allmän hotbild huvudsakligen är kopplat till församlingens lokala engagemang i flykting- eller interreligiösa frågor alternativt HBTQ-frågor, i likhet med vad som också präglar tillbakadragandet på sociala medier (jmf Lundgren & Fransson 2025, s. 72–76).

Att tidigare våldserfarenheter i församlingen inte tycks påverka begränsningarna i kristna församlingars lokala verksamhet, kan förstås utifrån att denna erfarenhet av våld huvudsakligen skett i mötet med särskilt utsatta människor i den diakonala verksamheten. När församlingens sårbarhet inte upplevs kopplad till politiska sakfrågor utan tolkas utifrån gärningspersonernas psykiska ohälsa, inverkar inte detta på församlingens begränsning av lokala aktiviteter. Som en representant förklarar "...de flesta incidenter är kopplade till människor som söker sig till kyrkan utifrån psykisk ohälsa..." (Företrädare Svenska kyrkan, Lundgren & Fransson 2025, s. 52).

De muslimska församlingarna skiljer sig något från de kristna. Gemensamt har de att hotbilden mot den specifika församlingen, snarare än religionen i stort, påverkar begränsningarna lokalt. Oron inom församlingen påverkar förhållningssättet i det lokala mer påtagligt än i det digitala. Men utifrån tolkningen av tabell 2 är det för muslimska församlingar inte enbart den upplevda hotbilden mot den lokala församlingen som inverkar på begränsningarna utan också tidigare upplevelser av hot, hat och våld både lokalt och digitalt. Detta kan kopplas till att motiven bakom de tidigare incidenterna för muslimska församlingar upplevs vara mer direkt kopplade till deras religiösa och etniska tillhörighet till skillnad från Svenska kyrkan och frikyrkorna (Lundgren & Fransson 2025, s. 52).

När motiven till hot, hat eller våld mot en församling kopplas till medlemmar-
nas ursprung och minoritetsstatus i Sverige, genomsyrar detta begränsningarna i det lokala rummet mer genomgripligt och blir till en övergripande strategi för att undvika uppmärksamhet generellt. Det digitala och lokala rummet blir därför mer tydligt sammankopplat i de muslimska församlingarnas begränsningar. Det som sker på sociala medier inverkar direkt i den lokala verksamheten och vice versa. En muslimsk företrädare beskriver det som att "...sedan har vi märkt ökning av att man håller program hemma. Detta finns i vår tradition, man behöver inte moskén. Vi har sett att antal program i hemmen har ökat på grund av säkerheten. Till exempel kan de säga att den här högtiden är känd och det finns ökad risk. Ibland sprids falska rykten om att moskén är hotad och då samlas några 100 vid andra ställen." (Muslimsk företrädare, Lundgren & Fransson 2025, s. 74). Här framträder en mer subtil form av rumslig begränsning och förskjutning av aktiviteter, där verksamhet flyttas från det offentliga församlingsrummet till privata, slutna rum snarare än att aktiviteterna explicit ställs in.

I likhet med tidigare presenterade resultat beträffande det digitala rummet, varierar modellernas förklaringskraft också för varför församlingar avstår från aktiviteter i det lokala rummet. Pseudo R²-värdet för muslimska församlingar (0.393) indikerar att modellen har relativt god förklaringskraft för att förstå utfallet, medan värdet för Svenska kyrkan respektive frikyrkliga församlingar är lägre. Det faktum att färre variabler når statistisk signifikans för de kristna

Tabell 2: Församlingen har avstått från minst en lokal församlingsaktivitet under det senaste året på grund av oron att utsättas för hot eller hat (logistisk regression)

	Svenska kyrkan	Frikyrkliga församlingar	Muslimska församlingar
Det finns en allmän hotbild mot just min församling	0.730*** (0.243)	0.513** (0.248)	0.595** (0.262)
Det finns en allmän hotbild i Sverige mot den religiösa grupp jag tillhör	-0.076 (0.213)	0.247 (0.236)	0.186 (0.277)
Församlingen har utsatts för minst ett våldsbrott under de senaste 12 månaderna, ej på sociala medier	1.833 (1.113)	1.303 (0.656)	2.239*** (0.829)
Församlingen har utsatts för hot eller påhopp på sociala medier under de senaste 12 månaderna	0.267 (0.278)	0.342 (0.256)	1.937*** (0.790)
Intercept	-4.831 (1.038)	-5.313 (0.706)	-3.238 (0.951)
Pseudo R ²	0.173	0.141	0.393
N	298	609	89

Tabellkommentar: Frågorna om hotbild är kodade 1 (instämmer inte alls) - 5 (instämmer helt). Frågorna om utsatthet är dikotoma 0 (nej) och 1 (ja). Kommentar: I analyserna ingår enbart församlingar som angett att de har sociala mediekonton samt att de har lokal verksamhet. Robusta standardfel inom parentes. Sign. ***p<0.01 ** p<0.05.

församlingarna i tabell 2, kombinerat med de lägre pseudo R2-värdena, indikerar att de kristna församlingarnas begränsningar i större utsträckning påverkas av faktorer som inte mäts i denna studie. Detta kan dock förstås utifrån just det faktum att Svenska kyrkan och frikyrkorna, särskilt i stadsmiljöer, upplever mer situationsbundna hot och hatincidenter i det lokala rummet kopplat till det diakonala arbetet snarare än de systematiska och mer omfattande våldsbrotten som präglar muslimska församlingar (Lundgren & Fransson 2025, s. 62–66, s. 49; Fransson & Lundgren 2025).

Demokratiska konsekvenser av rumsliga begränsningar

Studiens resultat visar att rumsliga begränsningar på digitala respektive lokala arenor påverkas av olika faktorer som får olika konsekvenser för trossamfundet. Den rumsliga differentieringen är inte bara en metodologisk distinktion utan speglar fundamentala skillnader i hur hot och hat påverkar trossamfundens möjlighet att agera som demokratiska aktörer.

Begränsningar i det digitala rummet innebär primärt en försvagning av trossamfundens förmåga att fungera som kritiska röster och opinionsbildare i det offentliga samtalet (Warren 2011; Scaramuzzino & Scaramuzzino 2021). Häri

finns en tydlig sammankoppling mellan församlingarnas tidigare utsatthet för hot och hat i det digitala rummet och själva begränsningen. När trossamfund avstår från att uttrycka sig digitalt antas mångfalden av perspektiv i den demokratiska debatten minska. Därigenom riskerar ekokammare att skapas där endast vissa åsikter får gehör. På så sätt visar den här artikeln hur den rumsliga kontrollen hör ihop med den politiska kontrollen över vilka sakpolitiska frågor som församlingarna drar sig för att uttala sig om. Därigenom begränsas församlingarnas digitala närvaro såväl explicit som subtilt.

De muslimska församlingarna uppvisar den mest omfattande begränsningen i båda rummen. Det tolkar vi som en mer upplevd genomgripande hotbild som påverkar deras samhälleliga närvaro. För de muslimska församlingarna är de digitala och lokala arenorna sammankopplat på ett sätt som inte är lika utpräglat bland kristna församlingar. Hot och hat i det ena rummet påverkar således aktiviteter i det andra rummet mer påtagligt för de muslimska församlingarna.

Ett centralt resultat i denna studie är att verksamhetsbegränsningar primärt drivs av upplevda motiv bakom hot och hat snarare än hoten i sig självt. När våldserfarenheter i de kristna församlingarna förstås av respondenterna som uttryck för psykisk ohälsa hos gärningspersonen, påverkar inte detta församlingens begränsning. När hot däremot uppfattas som strukturellt motiverat inom vissa sakpolitiska områden så som religion eller etnicitet, leder det till mer omfattande begränsningar av verksamheten.

Detta indikerar att de upplevda motiven bakom hoten blir avgörande för i vilken utsträckning trossamfundens demokratiska funktioner påverkas. Samtidigt visar det kvalitativa materialet också på att begränsningarna och anpassningar ofta tar sig mer subtila former utöver ett avståndet från aktiviteter. Exempel i artikeln visar hur församlingarna utvecklar strategier för att kunna fortsätta verksamheten genom omformuleringar av budskap, förändrade kommunikationsvägar och rumsliga omfördelningar.

Artikeln resultat visar också på en förestående risk för eskalering av den politiska kontrollen. Muslimska församlingar utsätts redan idag för omfattande politisk kontroll i sin verksamhet och har utvecklat anpassningsstrategier som begränsar deras handlingsutrymme både digitalt och lokalt. Detta understryker betydelsen av att muslimska församlingar redan nu befinner sig i en särskilt utsatt position. Samtidigt pekar resultaten på en förestående risk för att denna problematik sprids till andra religiösa grupper. Bland de frikyrkliga församlingarna ses exempelvis redan en selektiv begränsning kring specifika sakfrågor i det digitala rummet. Om denna form av politisk kontroll intensifieras och når motsvarande nivå som syns bland muslimska församlingar, riskerar även de kristna församlingarna att utveckla liknande anpassningsstrategier där hot på den digitala arenan spiller över på församlingarnas beteende i det lokala och

vice versa. Detta skulle innebära en övergång från nuvarande mer vanligt förekommande begränsning i det digitala rummet, till att bli en mer genomgripande strategi för att undvika uppmärksamhet även i det lokala församlingslivet.

Den rumsliga differentieringen visar således att hot och hat inte bara skapar effekter på församlingarna som direkta måltavlor i specifika rum, utan även mer indirekt. Indirekta, mer subtila anpassningsstrategier riskerar därmed att påverka trossamfundens demokratiska deltagande på en bredare nivå oavsett i vilket rum de verkar i. Framtida forskning bör därför undersöka även dessa mer implicita och subtila mekanismer beträffande hot och hat för att utveckla en mer fullständig förståelse av hur detta och dess underliggande motiv påverkar trossamfundens demokratiska deltagande.

Referenser

- Disha, I., Cavendish, J. C., & King, R. D. (2011). Historical events and spaces of hate: Hate crimes against Arabs and Muslims in post-9/11 America. *Social problems*, 58(1), 21-46.
- Foley, Michael, W. & Edwards, Bob (1996). The Paradox of Civil Society. *Journal of Democracy*. 7(3). Johns Hopkins University Press.
- Fransson, Sara, Gelfgren, Stefan & Jonsson, Pernilla (2021). *Svenska kyrkan online – att ställa om, ställa in eller fortsätta som vanligt under coronapandemin*. Åtta45: Stockholm
- Fransson, Sara & Lundgren, Linnea (2025). Församlingarnas förändrade vardag: brottsutsattheten i Svenska kyrkan 2019–2024. I Sandberg, Andreas (Red). *Nyckeln till Svenska kyrkan 2025*. Uppsala.
- Fransson, Sara, Bromander, Jonas & Essen, Johan von (2021). *Av fri vilja på fri tid: ideellt arbete i Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet på 2020-talet*. Uppsala: Svenska kyrkan
- Johansson, Håkan & Scaramuzzino, Gabriella (2023). Digital resource abundance: How social media shapes success and failure of online mobilisation. *Convergence*, 29(3), 586–601. <https://doi.org/10.1177/13548565221149853>
- Keane, J. (1988). *Civil society and the state: New European perspectives*: University of Westminster Press.
- Lundgren, Linnea & Fransson, Sara (2025). *Hot och risker i trossamfund: en nationell kartläggning av lokala församlingars utsatthet och sårbarhet för brott och andra risker*. Stockholm: Myndigheten för stöd till trossamfund
- Löfgren Nilsson, Monica (2015) Hot och hat mot svenska journalister. *Nordicom-Information*, 37(3–4): 51–56
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF (2021) *MUCF kortrapport: Hot och hat bland ideella föreningar*.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF (2023) *Kartläggning av hot och hat mot det civila samhället*.
- Nixon, Rob (2011). Introduction. I Nixon, Rob (Red). *Slow violence and the environmentalism of the poor*. S. 1–44). Harvard University Press.
- O’Lear, Shannon (2021). Geographies of slow violence: An introduction. I O’Lear, Shannon (Red.). *A research agenda for geographies of slow violence: Making social and environmental injustice visible*. S. 1–20. Edward Elgar Publishing.
- Putnam, Robert. D. (1995). Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *PS: Political science & politics*, 28(4), 664-683.
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone: The collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Regeringen (2009). *En politik för det civila samhället*. Stockholm: Regeringen. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/136226>
- Scaramuzzino, Gabriella & Scaramuzzino, Roberto (2021). Hot, hat och kränkningar mot ledare. Politisk, rumslig och personlig kontroll av civilsamhället. *Socialvetenskaplig tidskrift 2021:1*
- Scaramuzzino, Gabriella (2023) Shrinking or expanding access to civic space? The consequences of hate speech, threats and harassment within Swedish civil society. *Journal of Civil Society*, 19:4, 419-436, DOI: 10.1080/17448689.2023.2255693

- SOU 2016:13. Utredningen för ett stärkt civilsamhälle. *Palett för ett stärkt civilsamhälle: betänkande*. Stockholm: Wolters Kluwer. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2016/02/sou201613/>
- SOU 2018:18. Utredningen om översyn av statens stöd till trossamfund. *Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige*. Stockholm: Norstedts juridik. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2018/03/sou-201818/>
- SOU 2022:28. Sverige Kommittén Demokratin 100 år - samling för en stark demokrati (2022). *Vår demokrati - värd att värna varje dag Volym 1*. Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/06/sou-202228/>
- Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman & Brady, Henry E. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Warren, Mark E. (2011). Civil society and democracy. I Edwards, Michael (Red.) *The Oxford handbook of civil society*. s. 377-390. Oxford University Press.